

Л. Й. Ситар

Інтегральна оцінка основного капіталу виробничої сфери в областях Західного регіону України

За допомогою інструментарію інтегрального оцінювання здійснено комплексну оцінку техніко-економічного стану, руху і ефективності використання основного капіталу в областях Західного регіону України. На основі проведених розрахунків визначено види економічної діяльності виробничої сфери в областях регіону, основний капітал яких потребує проведення заходів із його модернізації.

Ключові слова: *основний капітал, виробнича сфера, інтегральний індекс, техніко-економічний стан, рух, ефективність використання.*

Розвиток ринкових відносин в Україні потребує поступового переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку виробництва. В таких умовах виникає проблема підвищення ефективності використання основного капіталу як важливого фактора забезпечення дієвих структурних зрушень в економіці регіонів України. Вирішення даної проблематики в першу чергу передбачає покращення управління основним капіталом, що своєю чергою вимагає проведення комплексної оцінки стану, руху і ефективності його використання.

Значний внесок у дослідження стану, руху і ефективності використання основного капіталу на різних рівнях здійснили такі вчені як І. Бланк, В. Бурлака, І. Галиця, М. Герасимчук, С. Іщук, А. Клименко, Є. Крикавський, О. Пересунько, Й. Петрович, А. Поддєрьогін, С. Покропивний, В. Федорова, А. Череп, І. Чмутова та ін.

Метою статті є проведення комплексного оцінювання стану, руху і ефективності використання основного капіталу на підприємствах виробничої сфери в областях Західного регіону з метою виявлення видів економічної діяльності виробничої сфери, у яких основний капітал потребує нагальної модернізації.

Комплексну оцінку основного капіталу на підприємствах виробничої сфери в областях Західного регіону України здійснюємо за результатами розрахунків загального інтегрального індекса, який своєю чергою базується на обчисленні трьох інтегральних індексів: техніко-економічного стану, руху і ефективності використання [1, с. 16-18].

Техніко-економічний стан основного капіталу в регіоні оцінюємо на основі розрахунку інтегрального індекса техніко-економічного стану, значення якого протягом 2006-2011 рр. у Західному регіоні є вищим за аналогічний показник в Україні, хоча у регіоні спостерігається зниження значень інтегрального індекса на 7,2% до кінця 2011 р. порівняно з 2006 р. (рис. 1).

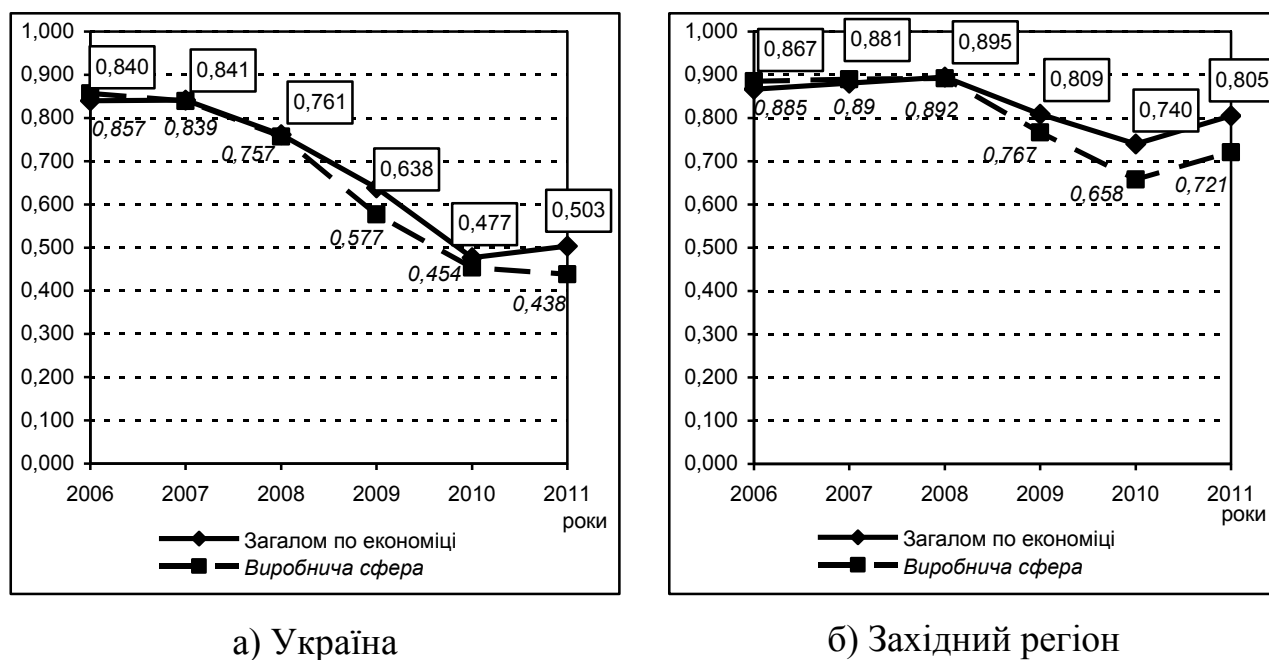

Рис. 1. Динаміка інтегрального індекса техніко-економічного стану основного капіталу в Україні і Західному регіоні (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

У виробничій сфері регіону стан основного капіталу, згідно з проведеними розрахунками, погіршується з року в рік, і як результат – у 2011 р. значення інтегрального показника зменшилося на 18,6%, порівняно з 2006 р. Таку критичну ситуацію у виробничій сфері регіону спричинило різке погіршення показників стану основних засобів (коефіцієнта зносу, придатності, інвестомісткості та фондомісткості) у діяльності транспорту та зв'язку, що своєю чергою призвело до зниження значень інтегрального індекса техніко-економічного стану в цій сфері до кінця 2011 р. (значення показника знизилося у 2011 р., порівняно з 2006 р. на 44%).

Протягом 2006-2011 рр. у промисловості регіону техніко-економічний стан основного капіталу дещо покращився, про що свідчить інтегральний індекс, значення якого упродовж досліджуваного періоду коливається в межах 0,823-0,903 і у 2011 р. є вищим від значення 2006 р. на 0,04.

Натомість, на будівельних підприємствах регіону техніко-економічний стан основного капіталу суттєво покращився, так у 2011 р. значення аналізованого показника зросло у 1,2 рази, порівняно з 2006 р. Окрім того, саме у будівництві у 2009 р. було досягнуто максимального значення інтегрального індекса техніко-економічного стану (0,949) за весь аналізований період серед усіх видів економічної діяльності виробничої сфери регіону.

У Західному регіоні усі області характеризуються високими середніми значеннями інтегрального індекса техніко-економічного стану виробничої сфери, що перевищують 0,7. Максимальне значення інтегрального індекса спостерігається у 2006 р. у Закарпатській області – 0,920 (рис. 2).

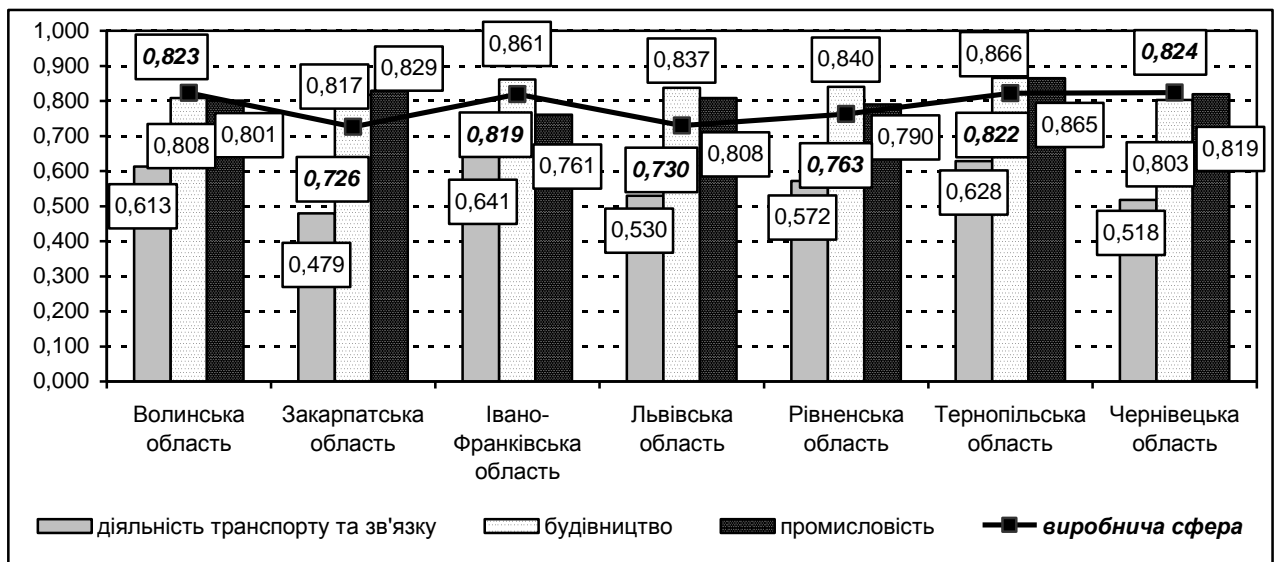

Рис. 2. Інтегральний індекс техніко-економічного стану основного капіталу у виробничій сфері Західного регіону (у розрізі областей) у середньому за 2006-2011 рр. (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

У промисловості Західного регіону найкращий стан основного капіталу за середнім значенням інтегрального індекса техніко-економічного стану спостерігається на підприємствах Тернопільської і Закарпатської областей із значеннями цього показника 0,865 і 0,829 відповідно. Проте, варто зазначити, що у 2011 р. найкращим станом основного капіталу, окрім Тернопільської області, характеризується основний капітал промислових підприємств Волині (0,878 і 0,879 відповідно).

Основний капітал на будівельних підприємствах областей Західного регіону вирізняється високими значеннями інтегрального

індекса техніко-економічного стану, які коливаються в межах від 0,671 до 0,987 із найвищим значенням показника у 2009 р. у Чернівецькій області.

Із усіх видів економічної діяльності, що належать до виробничої сфери найгірший стан основного капіталу спостерігається у сфері транспорту регіону, на що вказують значення інтегрального показника. Так, за аналізований період найвище значення інтегрального індекса спостерігалось у 2006 р. в Рівненській області (0,801), а найменше – у 2010 р. у Закарпатській (0,178).

Процеси відтворення основних засобів на підприємствах Західного регіону оцінено за допомогою інтегрального індекса руху основного капіталу, середнє значення якого за аналізований період є вищим за аналогічний показник в Україні на 0,069, із максимальним значенням показника руху в 2007 р. (рис. 3).

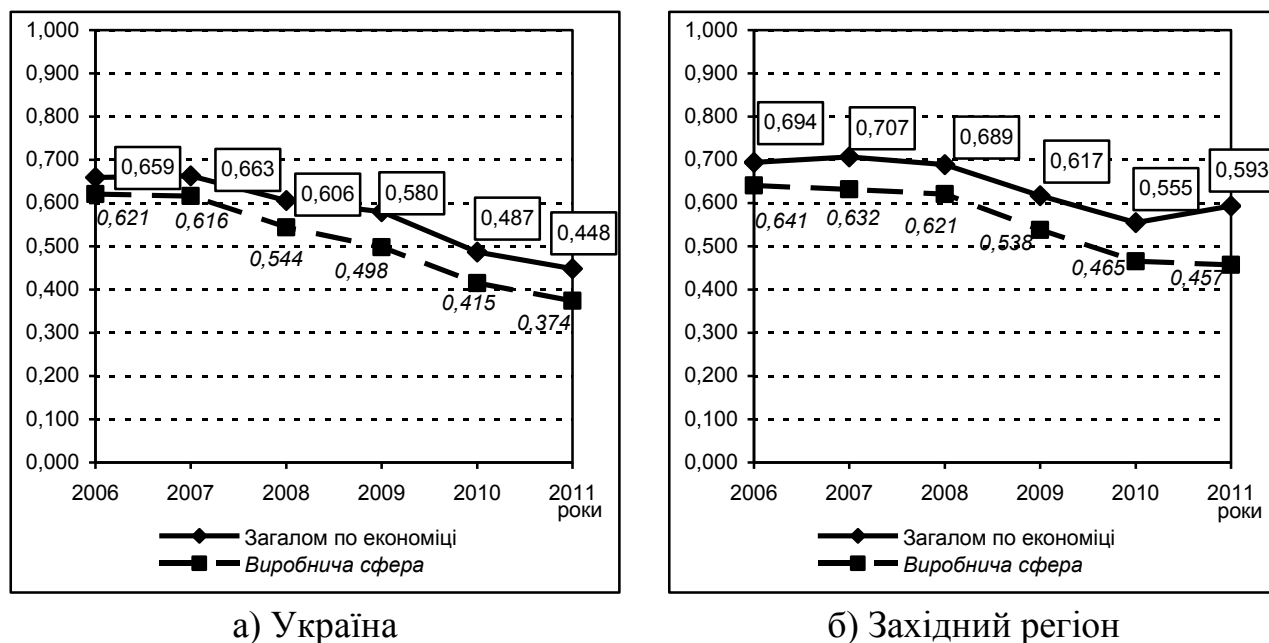

Рис. 3. Динаміка інтегрального індекса руху основного капіталу в Україні і Західному регіоні (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

На основі проведених розрахунків можна зробити висновок, що для підприємств виробничої сфери Західного регіону характерним є невисокий рівень відтворення основного капіталу (середнє значення інтегрального індекса руху дорівнює 0,559) із поступовим його зниженням: у 2011 р. інтегральний індекс руху основного капіталу знизився, порівняно з 2006 р., на 30%. Такий спад рівня відтворення основного капіталу у виробничій сфері регіону спричинений тенденцією до зниження значень інтегрального індекса руху в усіх

видах економічної діяльності. Серед усіх видів економічної діяльності виробничій сфері Західного регіону лише у будівництві вдалося практично зберегти рівень відтворення основного капіталу, про що свідчить значення інтегрального індекса у 2011 р., яке є меншим за значення у 2006 р. лише на 0,026.

Серед областей регіону найвищими середніми значеннями інтегрального індекса руху характеризується основний капітал виробничій сфері Тернопільської і Чернівецької областей – 0,607 і 0,627 відповідно (рис. 4).

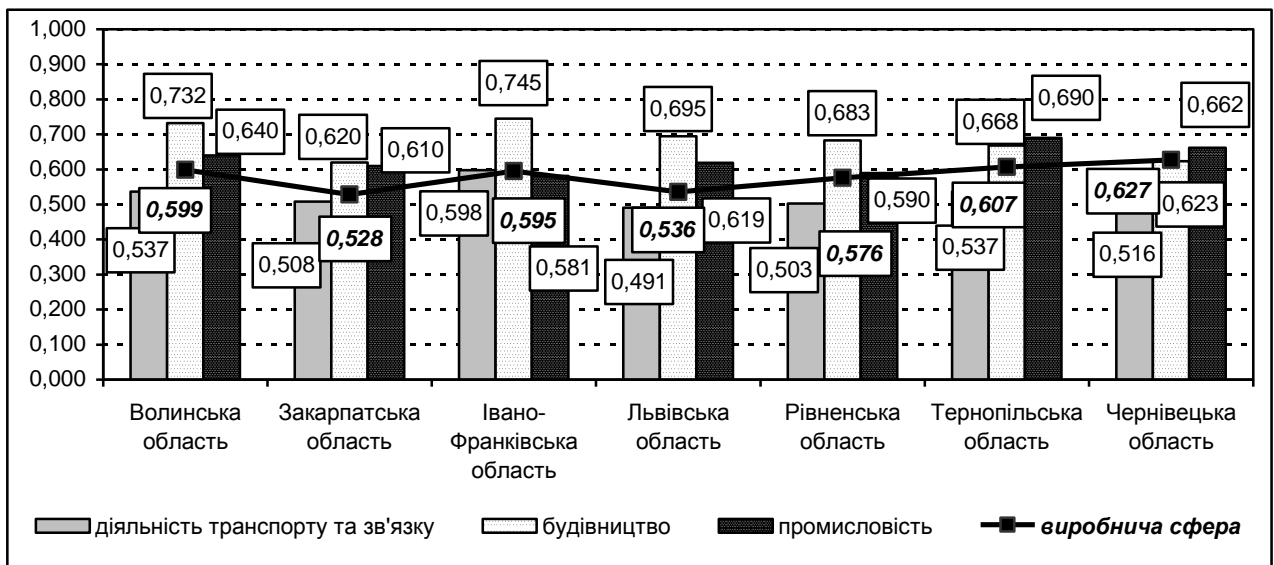

Рис. 4. Інтегральний індекс руху основного капіталу у виробничій сфері Західного регіону (у розрізі областей) у середньому за 2006-2011 рр. (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

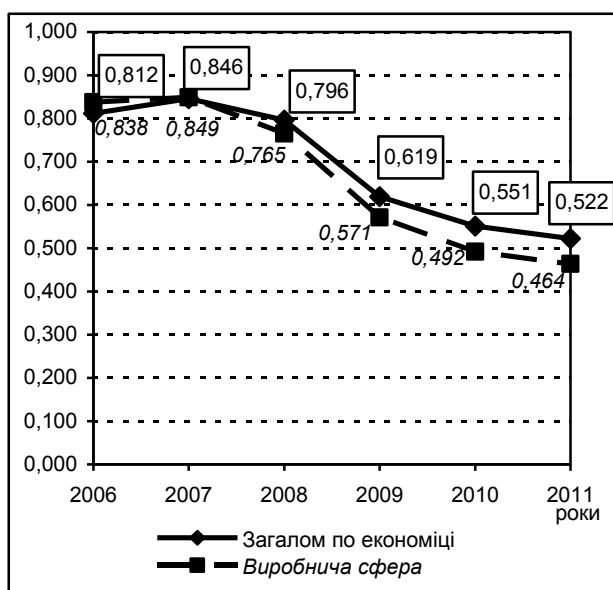
Згідно даних розрахунків серед видів економічної діяльності виробничій сфері найкраще процеси оновлення основного капіталу відбуваються у будівництві регіону, із найвищими значеннями досліджуваного показника у Івано-Франківській області (середнє значення за аналізований період становить 0,745). Окрім того, у чотирьох областях регіону спостерігається збільшення значень інтегрального індекса у цій сфері до кінця 2011 р., порівняно з 2006 р.: у Закарпатській – на 1,9%, у Львівській – на 0,16%, у Рівненській – на 7,8% і у Тернопільській – на 0,19%.

Для промислових підприємств регіону характерною є тенденція щодо погіршення рівня відтворення основного капіталу протягом 2006-2011 рр. Найгірша ситуація склалася на підприємствах промисловості Рівненської області, де від 2006 до 2011 року показник

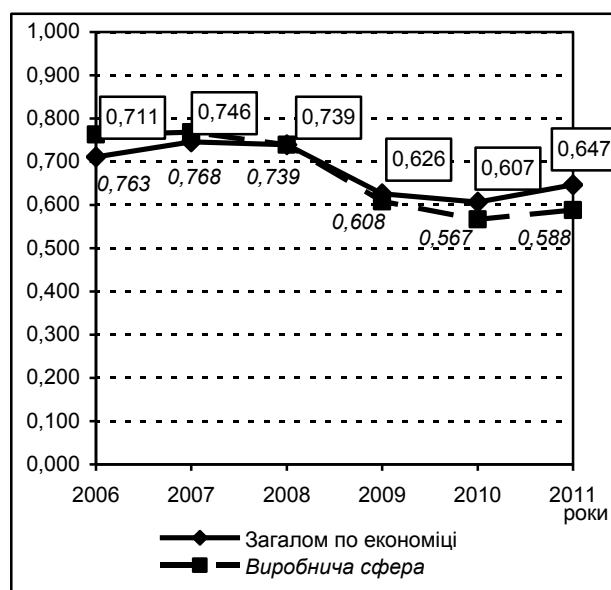
руху основного капіталу знизився на 26,6%. Серед областей регіону у 2011 р. найвище значення інтегрального індекса руху основного капіталу спостерігалось у Тернопільській області і становило лише 0,665.

Оцінювання руху основного капіталу в областях Західного регіону вказує на те, що у діяльності транспорту та зв'язку найгірше відбуваються процеси оновлення серед видів економічної діяльності виробничої сфери. Відтак, середнє значення цього показника не перевищує 0,6. В усіх областях регіону на кінець аналізованого періоду спостерігається негативна динаміка значень інтегрального індекса. Однак, варто відзначити, що у Івано-Франківській області показник руху основного капіталу у діяльності транспорту та зв'язку в 2011 р., порівняно з 2006 р., знизився лише на 0,03%. Окрім того, саме у Івано-Франківській області в 2009 р. спостерігалось максимальне значення інтегрального показника за весь аналізований період, яке становило 0,704.

Ефективність використання основних засобів на підприємствах, як України, так і Західного регіону зокрема, починаючи з 2007 р. погіршується з року в рік. Проте, у 2010 і 2011 роках ефективність використання основного капіталу у Західному регіоні була вищою за цей показник в Україні на 0,046 і 0,125 відповідно (рис. 5). Аналогічна ситуація спостерігається і у виробничій сфері регіону, порівняно з Україною.

а) Україна

б) Західний регіон

Рис. 5. Динаміка інтегрального індекса ефективності використання основного капіталу в Україні і Західному регіоні (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

За аналізований період для основного капіталу виробничої сфери регіону характерною є тенденція щодо погіршення ефективності його використання у 2011 р., порівняно з 2006 р.: у промисловості значення інтегрального індекса ефективності використання основного капіталу знизилося на 2,8%, у будівництві – на 10,5% і у діяльності транспорту та зв'язку – на 34,3%. Варто відзначити, що у промисловості з 2008 р. відбулося незначне покращення використання основного капіталу.

Інтегральний індекс ефективності використання основного капіталу в будівництві характеризується високими значеннями в усіх областях регіону і коливається в межах 0,689-0,912. Найменше значення цього показника за весь аналізований період спостерігається в 2010 р. у Чернівецькій області (0,664). Покращення ефективності використання основного капіталу спостерігається у Івано-Франківській на 0,008 у 2011 р., порівняно з 2006 р.

У Західному регіоні рівень ефективності використання основного капіталу на промислових підприємствах Волинської і Закарпатської областей є найвищим, із середнім значенням показника за аналізований період 0,769 і 0,757 відповідно (рис. 6). Варто зазначити, що у Львівській області, на противагу іншим областям регіону, протягом 2006-2011 рр. рівень ефективності використання дещо підвищився з 0,760 у 2006 р. до 0,773 – у 2011 р.

Для основного капіталу у сфері транспорту областей Західного регіону у 2006-2011 рр. є характерним низький рівень ефективності використання основного капіталу, на що вказують результати розрахунків інтегрального індекса. Так, серед областей регіону, найгірші значення цього показника за аналізований період спостерігаються у Закарпатській області із середнім значенням – 0,372. Незважаючи на такі низькі значення інтегрального індекса ефективності використання основного капіталу в регіоні, у чотирьох областях регіону спостерігалось покращення ефективності використання основного капіталу у цій сфері у 2011 р., порівняно з 2006 р.: у Волинській області значення показника зросло на 18,5%, у Івано-Франківській області – на 5,9%, у Тернопільській – на 12,8%, у Чернівецькій – на 5,4%.

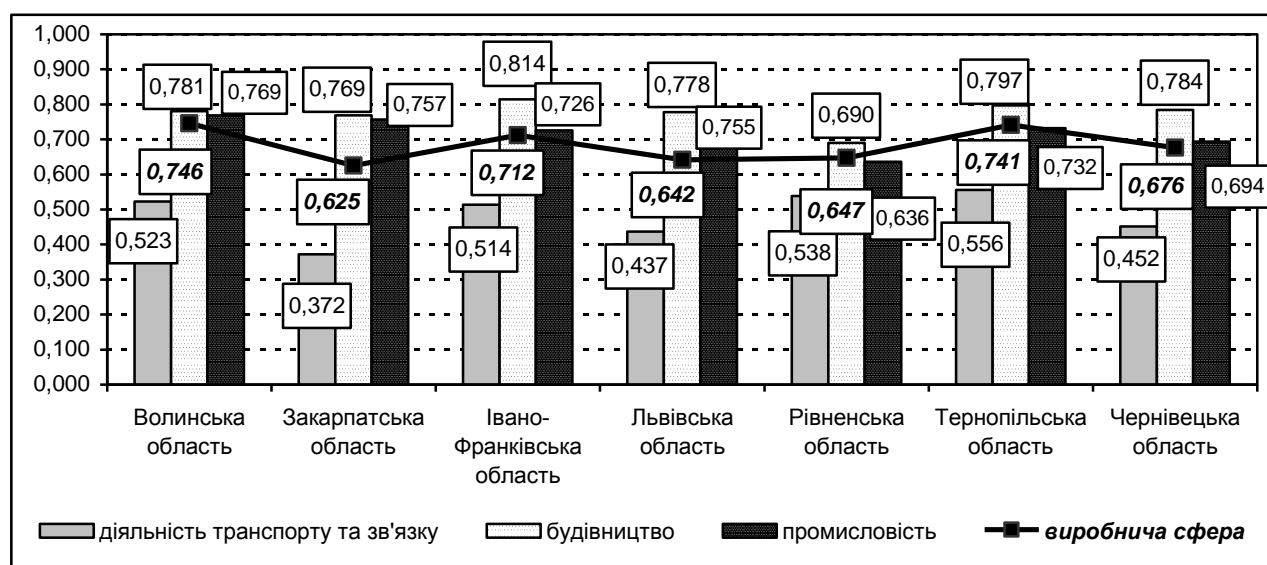

Рис. 6. Інтегральний індекс ефективності використання основного капіталу у виробничій сфері Західного регіону (у розрізі областей) у середньому за 2006-2011 рр. (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

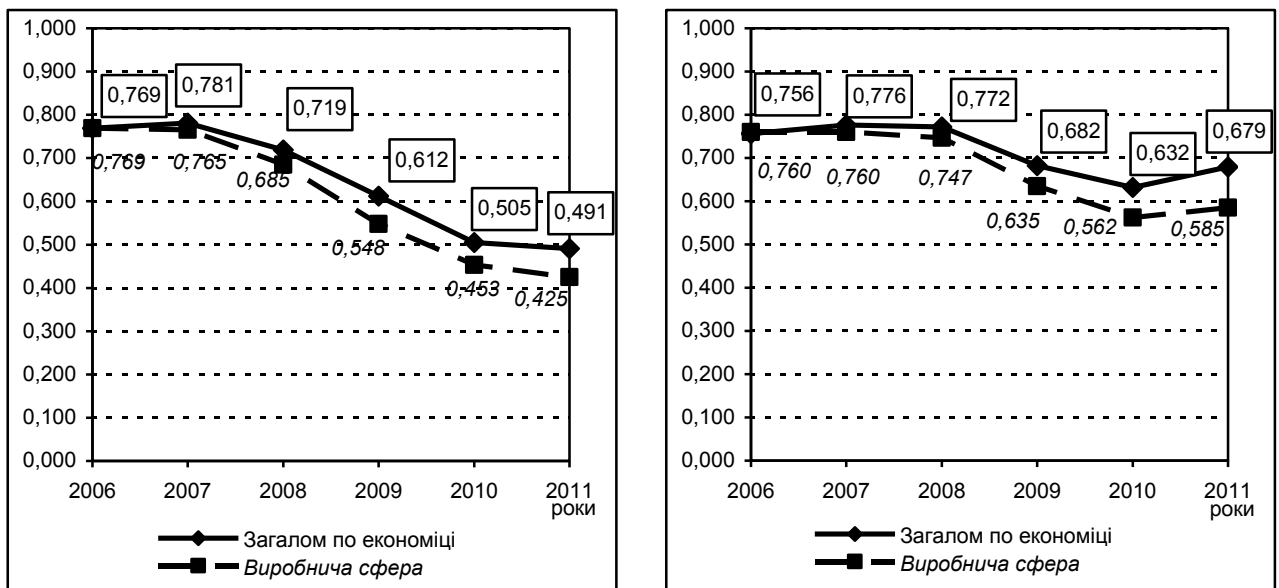
Комплексну оцінку основного капіталу в Західному регіоні здійснено на основі обчислення загального інтегрального індекса техніко-економічного стану, руху і ефективності використання основного капіталу шляхом агрегування часткових інтегральних індексів. Як показали результати розрахунків, середнє значення загального інтегрального індекса за 2006-2011 рр. є вищим за аналогічне значення в Україні на 0,070 (рис. 7).

Аналогічна ситуація спостерігається і у виробничій сфері регіону, окрім того, починаючи з 2008 р., і до кінця досліджуваного періоду у цій сфері Західний регіоні характеризується вищими, ніж в Україні значеннями загального інтегрального показника.

У Західному регіоні серед усіх видів економічної діяльності, що належать до виробничої сфери регіону найвищі значення аналізованого показника спостерігаються у будівництві, де протягом 2006-2011 рр. середнє значення інтегрального індекса стану, руху і ефективності використання основного капіталу становило 0,772. У сфері транспорту спостерігається суттєве зниження значень аналізованого показника, який у 2011 р., порівняно з 2006 р., зменшився на 39,1%.

*Інтегральна оцінка основного капіталу виробничої сфери
в областях Західного регіону України*

а) Україна

б) Західний регіон

Рис. 7. Динаміка загального інтегрального індекса техніко-економічного стану, руху і ефективності використання основного капіталу в Україні і Західному регіоні (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

Серед областей регіону найвищим середніми значеннями загального інтегрального індекса у виробничій сфері характеризується основний капітал Волинської і Тернопільської областей (0,720 і 0,721 відповідно). Така ситуація склалася в результаті високих значень інтегрального індекса, як у будівництві областей (у Волинській області становить – 0,772, а у Тернопільській – 0,761), так і у промисловості (0,735 і 0,761 відповідно) (рис. 8).

На промислових підприємствах усіх областей регіону протягом 2006-2011 рр. відбулося суттєве зниження значень загального інтегрального показника техніко-економічного стану, руху і ефективності використання основного капіталу: найбільший спад спостерігається на підприємствах промисловості Рівненської і Чернівецької областей, де за досліджуваний період значення інтегрального індекса зменшилося на 26,2% і на 11,4% відповідно (табл. 1).

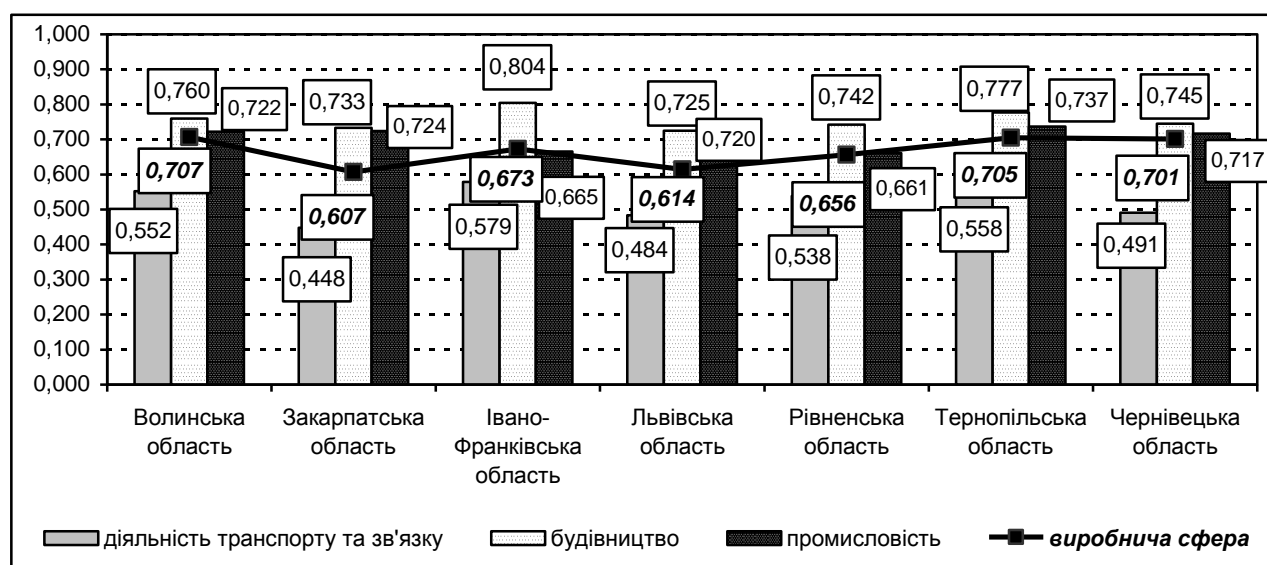

Рис. 8. Загальний інтегральний індекс стану, руху та ефективності використання основного капіталу у виробничій сфері Західного регіону (у розрізі областей) у середньому за 2006-2011 рр. (побудовано на основі розрахунків автора за даними [2-4])

Таблиця 1

Рейтинг областей Західного регіону у розрізі видів економічної діяльності виробничої сфери за загальним інтегральним індексом*

Області регіону	2006 рік		2011 рік	
	Значення показника	Рейтинг	Значення показника	Рейтинг
<i>Будівництво</i>				
Волинська	0,820	1	0,767	4
Закарпатська	0,740	6	0,746	5
Івано-Франківська	0,705	7	0,811	1
Львівська	0,803	2	0,779	3
Рівненська	0,743	5	0,649	7
Тернопільська	0,773	3	0,781	2
Чернівецька	0,748	4	0,720	6
<i>Промисловість</i>				
Волинська	0,770	1	0,742	2
Закарпатська	0,756	4	0,704	4
Івано-Франківська	0,705	7	0,692	5
Львівська	0,733	6	0,713	3
Рівненська	0,764	2	0,641	7
Тернопільська	0,758	3	0,747	1
Чернівецька	0,745	5	0,660	6
<i>Діяльності транспорту та зв'язку</i>				
Волинська	0,564	6	0,556	3
Закарпатська	0,603	4	0,293	7
Івано-Франківська	0,604	3	0,572	2
Львівська	0,651	2	0,338	6
Рівненська	0,683	1	0,496	4
Тернопільська	0,598	5	0,615	1
Чернівецька	0,540	7	0,448	5

* Джерело: побудовано автором

Основний капітал підприємств сфери транспорту характеризується найнижчими значеннями загального інтегрального індекса. Так, у цій сфері в 2006 р. у Рівненській області спостерігалось найвище значення інтегрального індекса – 0,683, яке лише на 0,03 вище за мінімальне значення у будівництві за весь аналізований період, і на 0,07 за мінімальне значення у промисловості серед областей регіону. Варто також відзначити, що у сфері транспорту Закарпатської області відбулося різке погіршення стану основного капіталу, про що свідчить зниження інтегрального індекса у 2011 р. більше як у два рази, порівняно з 2006 р. (на 51,4%). Водночас у Тернопільській області значення загального інтегрального показника у 2011 р., порівняно з 2006 р., зросло на 2,97%.

На відміну від промисловості і транспорту, у сфері будівництва у двох областях регіону спостерігається покращення стану, руху і ефективності використання основного капіталу за аналізований період, на що вказують зміни у значеннях інтегрального індекса у 2011 р. порівняно з 2006 р.: у Закарпатській області значення показника збільшилося на 0,86% і у Тернопільській – на 2,97%.

Результати комплексної інтегральної оцінки техніко-економічного стану, руху і ефективності використання основного капіталу свідчать про старіння основних засобів на підприємствах усіх видів економічної діяльності виробничої сфери Західного регіону, уповільнення процесів оновлення та погіршення ефективності використання основного капіталу.

Незважаючи на інтенсифікацію процесів модернізації у діяльності транспорту за зв'язку в останні роки в більшості областей Західного регіону в рамках підготовки до проведення фінальної частини чемпіонату з футболу Євро-2012, найгірша ситуація на кінець аналізованого періоду спостерігається у сфері транспорту. У цій сфері рівень зносу у регіоні досягає рівня 68% при пороговому значенні коефіцієнта зносу – 35% (затвердженого методикою оцінки рівня економічної безпеки України), а коефіцієнт рентабельності набув від'ємного значення (-0,1%). З огляду на це, основний капітал сфери транспорту Західного регіону потребує термінового проведення заходів із його модернізації на інноваційній основі з врахуванням світових стандартів. Саме тому необхідно здійснити пошук інноваційної моделі інфраструктурної перебудови спрямованої на розширення суспільних зв'язків і прискорення матеріальних потоків.

Одним із найважливіших завдань державної політики у сфері транспорту повинно бути удосконалення організаційного базису реструктуризації транспортної інфраструктури та розбудова національної мережі транспортних коридорів та її поступове інтегрування в транспортні системи Європи.

Список використаних джерел

1. Інтегральна оцінка основного капіталу регіону (методичні рекомендації) / Іщук С.О., Кушнірчук-Ставнича О.М., Ситар Л.Й. / НАН України, Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2013. – 28 с.
2. Основні засоби України за 2000-2010 роки // Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – К., 2011. – 292 с.
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державний комітет статистики України; [за ред. О. Г. Осауленка] . – К. : Державне підприємство “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 566 с.

Сытар Л. И. Интегральная оценка основного капитала производственной сферы в областях Западного региона Украины

С помощью инструментария интегральной оценки осуществлена комплексная оценка технико-экономического состояния, движения и эффективности использования основного капитала в областях Западного региона Украины. На основе проведенных расчетов определены виды экономической деятельности производственной сферы в областях региона, основной капитал которых требует проведения мероприятий по его модернизации.

Ключевые слова: *основной капитал, производственная сфера, интегральный индекс, технико-экономическое состояние, движение, эффективность использования.*

Sytar L. Y. Integrated assessment of fixed capital production sector in the regions of Western Ukraine

Using an integrated assessment tool conducted a comprehensive assessment of the technical and economic performance, movement and efficiency of fixed capital in the regions of Western Ukraine. Based on the calculations the economic activities of industrial sector in the areas of the region, whose capital calls for measures to modernize it.

Key words: *capital, production area integral index, techno-economic condition, movement efficiency.*